

ÇOCUKLARDA NÜKLEER SAVAŞ KORKUSU *

Joe Dodds

Denver Üniversitesi

Türkiye'deki psikolog arkadaşlara en içten selamlar. Hepinizi sevgiyle anıyor ve bir gün dönme özlemi taşıyorum. 1980 - 81 ders yılında Hacettepe'de geçirdiğim yıl benim açımdan çok üretken bir yıldır. Mükemmel öğrencilere ders vermekten hoşlanarak, çalışma arkadaşlarımdan pek çok şey öğrenerek ve üzerinde çalışmakta olduğum bazı işleri bitirmeye fırsat bularak farklı bir kültürde geçirdiğim bu yıl beni mesleki ve kişisel olarak yeniledi.

Ders vermek beni hala en fazla ödüllendiren mesleki faaliyet olmakla birlikte, çocuklar ve aileleriyle klinikte çalışmaktanda zevk alıyorum. Bir buçuk yıldan beri ise şu soru ilgimi çekmeğe başladı : Nükleer tehlike'nin çocuklarımızın psikolojik gelişimi ve duygusal uyumu üzerindeki etkileri nelerdir ? Şimdi öncelikle bu konuya ilişkin neler bildiğimizi özetlemek, şu anda üzerinde çalışmakta olduğumuz bir araştırma projesi hakkında bilgi vermek ve daha sonra da bu konuda Türk çocuklarını ilgilendirebilecek bazı sorular ortaya atmak istiyorum.

Nükleer tehlike korkusunun çocuk gelişimi üzerindeki psikolojik etkilerine ilişkin bilgiler çok sınırlıdır. Bu konuda yapılmış olan araştırmalar çoğunlukla, çocukların nükleer savaşa karşı tutumlarını ve bu konudaki bilgilerini inceleyen Survey tipi çalışmalardan oluşmaktadır (Beardslee ve Mack, 1982;

Elder, 1965; Escalona, 1982; Schwebel, 1982). Bu gün Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çocukların çoğunun, hatta küçük ilkököl çocuklarının bile nükleer tehlike tehdidinin farkında olduklarını bilmekteyiz. 1960'lı yılların başında Sibylle Escalona 350 çocuk ile yürüttüğü araştırmasında şu soruyu sormaktaydı. «Dünyayı on yıl sonraki haliyle düşünün. Bugünkünden farklı yönleri neler olabilir?» Escalona, 1982, s. 602), Araştırmacı savaş ya da bomba gibi konulara değinmekten titizlikle kaçındığı halde, çocukların yüzde yetmişinin yanıtlarında tekrar tekrar yeraltında sürdürülen korkunç bir yaşamı ya da tümüyle yokolmayı düşleyerek bomba ve etkilerine yer verdikleri görülmüştür (s. 602). Daha sonra, William Beardslee ve John Mack (1982) Los Angeles ve Boston'da yaşayan çocuklar arasından seçilen 5 ila 12 inci sınıflardaki 1.151 çocuk ve genç üzerinde bir survey yürütmüşlerdir. Araştırmacılar, bu çocukların çoğunun nükleer gelişmelerden haberdar olduklarını ve bu konudaki bilgilerini de kitle iletişim araçlarından edindiklerini bulmuşlardır. Bu çocukların çoğunluğunun nükleer bir savaşı olası gördüğü, nükleer savaş çıkmasının mümkün olduğunu düşünen bu çocukların yarısının ise, bu savaşın tüm insanlığın yok olmasına yol açacağına inandıkları saptanmıştır. Mack, bu araştırmadan elde edilen verilerin, son beş yıl içinde çocukların nükleer tehlikeyi algılamalarında ortaya çıkan bir artışa işaret et-

* Bu yazı Gül Aydın tarafından çevrilmiştir.

tiğini ileri sürmektedir. Kuşkusuz, Amerika'da ergenlik çağındaki gençlerin büyük bir kısmı da bir nükleer savaş tehlikesinin farkındadır. Eric Chivian ve John Mack (1984) Sovyetler Birliği'ndeki çocuklar üzerinde yaptıkları benzer bir survey çalışmasında, sovyet çocukların nükleer savaş tehlikesi hakkında daha fazla bilgi sahibi olduklarını ve bu konuda Amerikan akranlarınınkine benzer, hatta daha fazla korkular taşıdıklarını bulmuştur.

Çocuklar ve gençlerin (kuşkusuz yetişkinlerin de) herhangi bir nükleer facia olasılığını algıladıklarında ortaya çıkan doğal duygusal tepki korku'dur. Nükleer bir facia sonucu yok olma korkusu taşıyanlar için bu kaygı daha da yoğunudur. Bu korkuları çocukların serbest oyunlarında, yetişkinlere sordukları sorularda, rüya ve kabuslarda gözlemek mümkündür. Bunların yanısıra, pek çok çocuk ve genç nükleer tehlikeye karşı hiç bir şey yapamamaktan doğan çaresizlik duyguları taşımakta, kendilerini nükleer tehlikeye maruz bırakan ve bunu sürdüren yetişkinlere karşı kızgınlık duyguları geliştirmektedir. Milton Schwebel (1982), çocuklar ve ergenlerin elektrik üretme amacıyla nükleer enerji kullanımına ilişkin fikirlerini araştırdığı survey'i yürütmekte olduğu sırada, çocukların araştırmacıya yanıt vermek yerine kendilerini bu tehlikeye atan yetişkinlere olan kızgınlıklarını ifade etmeye çalıştıklarını rapor etmiştir. Araştırmacı çocukların kızgınlık ve hoşnutsuzluk duygularını «kendilerinin yaşama, sevme, çalışma, çocuk yetiştirme ve aile sahibi olma şanslarının yokedildiği» biçiminde ifade ettiklerini, ve bu çocukların yaşamlarının büyük bir kısmını ve henüz yeni tad almaya başladıkları yaşamın güzel yönlerinden yararlanma olanağını kaybetmekten kaygılandıklarını saptamıştır (Schwebel, 1982, p. 609).

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çocukların pek çoğunun ise nükleer tehlikenin farkında olmalarına karşın, korktuklarını ileriye sürmemeleri oldukça şaşırtıcıdır. Esasen, nükleer tehlikeden kaygı ve korku duyduğunu belirten çocukların yüzdesinde yaşla birlikte bir azalma görülmektedir. Yapılan araştırmalarda çocuk ve gençlerin % 15 - 25 inin olası bir nükleer yangından korktukları saptanmıştır. Acaba geriye kalan ve bu tür korkuları ne gösteren, ne de böyle bir korkusu olduğunu itiraf eden % 75 - 85 oranındaki çocukların durumu nedir? Bu çocukların çoğunun nükleer bir felaketin ne anlama geldiğini bilmelerine karşın korku belirtisi göstermemelerinin nedeni ne olabilir? Kuşkusuz, bu çocukların bir kısmının nükleer korkular taşıdıkları ve bu korkularını araştırmacılara göstermekten kaçındıkları düşünülebilir, ancak bu oranın % 75 - 85 kadar yüksek olması mümkün görünmemektedir. Bu sorulara amprik yanıtlar verebilecek araştırma bulgularına henüz sahip değiliz.

Bugün Amerika'da bu konuya ilişkin en güncel tartışmayı, çocuklara dünyanın içinde bulunduğu nükleer durum hakkında okullarda bilgi verilip verilmemesi gereği oluşturmaktadır. Çocuklara dünyadaki silahlanma yarışı, Amerika ve Rusya'nın dünya kuralları berri patlatılmış olan bomba tahrip gücünün 4 bin katına erişen nükleer bomba ve silahı ellerinde bulundurdukları ve bilim adamlarının Amerika ve Rusya'nın ellerindeki nükleer silahların dörtte birinin kullanılması halinde dünya'daki tüm canlıların donmasına yol açacak nükleer bir kış başlayacağını hesapladıkları hakkında bilgi verilmeli midir? Bu eğitimin çocuklara okullarda verilmesine karşı olan görüştekiler, böyle bir eğitimin çocukları da-

ha fazla korkutmaktan başka bir işe yaramayacağını ve bu nedenle de gerçeklerin çocuklardan saklanmasının gerektiğini ileri sürmektedirler. Buna karşıt olarak, çocukların dünyanın içinde bulunduğu nükleer durum hakkında zaten TV, gazete ve diğer iletişim organlarından yeterince bilgi edindikleri, ebeveyn ve öğretmenlerin bu konuyu tartışmaktan kaçınmalarının çocukların korkularını daha da arttıracığı görüşü yer almaktadır.

Bu konuya ilişkin olarak 14 - 15 yaş grubundaki öğrencilerin, 10 haftalık «dünyadaki nükleer durum ve bu çatışmaya getirilen çözüm»leri içeren eğitim programından önce ve sonraki durumlarını inceleyen bir araştırma yürütmekteyiz. Araştırmada, aynı okuldaki aynı yaştaki çocuklardan oluşan ve bu eğitimi almayan bir diğer sınıf kontrol grubu olarak kullanılmıştır. Başlangıç bulgularımız, deney grubundaki çocuklarda dünyanın nükleer durumuna ait bilgilerin artmasıyla birlikte, korku envanterleriyle ölçülen açık korkularında veya T.A.T. tipi öykülerle ölçülen bilinç dışına bastırılmış korkularında bir artışın olmadığını göstermektedir. Ancak, bu gruptaki çocuklar, nükleer konulara daha aktif olarak ilgi duymaya ve bu konuları arkadaş ve aileleriyle daha çok tartışmaya başlamışlardır. Çocukların nükleer yarışa karşı ve nükleer silahsızlanma yanlısı politik eylemlere daha fazla katılmaya başladıkları görülmektedir. Başka bir deyişle, çocukların bu konuya olan ilgi ve katılımlarının arttığı, ancak bazı muhafazakârların ileriye sürdüğü gibi bu artışın liberal öğretmenler tarafından beyinlerinin yıkanması sonucu ortaya çıkmadığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, şu anda deneklere uygulanan yansıtıcı testlerden elde edilen veriler çözümlenmekte ve

çocukların nükleer konulardaki korku yaratan bilgilerle başa çıkma aracı olarak ne tür savunma mekanizmaları geliştirdiklerine ilişkin daha ayrıntılı bilgiler elde edilmeye çalışılmaktadır.

Bu araştırmaya ilişkin olarak Türkiye'deki durumu, Türk çocuklarının dünyadaki nükleer tehlike konusunda ne gibi bilgilere sahip olduğunu ve bunlar karşısında nasıl duygulara sahip olduklarını merak etmekteyiz. Acaba Türk çocukları nükleer savaş tehlikesinin farkında mıdır? Eğer farkındalar ise, böyle bir savaşın dünyadaki tüm canlıları ortadan kaldırması olasılığı onları korkutup kaygılandırmakta mıdır? Eğer kaygılanmıyorlarsa onları bu tür kaygılardan uzak tutan nedir? Uzaklaşma, bastırma ve yadsıma gibi psikolojik savunma mekanizmalarına mı başvuruyorlar, yoksa «ne alacaksa olur, nasıl olsa yapabileceğim bir şey yok» gibi kaderci bir tutum içinde midirler? Acaba Türk çocuklarına, bu korkularıyla başa çıkma da neler yardımcı olabilir? Kendi kaderleri üzerinde daha fazla denetimleri olduğu duygusu onlara nasıl kazandırılabilir?

Bu sorular, yalnız ilginç araştırma konuları ile değil, bu gün insanlığın karşı karşıya olduğu en önemli konuyla, varoluş - yokoluş sorunuyla ilgilidir. Kişisel görüşüme göre, dünyadaki silahlanma yarışı yalnızca bir politik sorun değil, insan yaşamını sürdürme sorundur ve benim bu araştırmaya olan ilgin ve katılım nedenim de insan olarak varlığımızı sürdürme kaygısından kaynaklanmaktadır.

Umudum tüm ülkelerdeki psikologların içinde bulunduğumuz bu anlamsız ve son derece tehlikeli nükleer yarış sorunuyla ilgilenmeleridir. Bu

konuyla ilgili olarak benimle yazışmak isteyen Türk meslektaşlarım varsa, bundan ayrıca mutluluk duyarım.

KAYNAKLAR

Beardslee, W. and Mack, J. The impact on children and adolescents of nuclear developments. In American Psychiatric Association, Task Force Report 20, *Psychosocial Aspects of Nuclear Developments*. Washington, D. C. : 1982, pp. 64 - 93.

Chivian, E. and Mack, J. What Soviet children are saying about nuclear weapons. *Amerikan Ortopsikiyatri Derneği*, 61. yıllık toplantısında su-

nulan bildiri. Toronto, Canada, Nisan 1981.

Elder, J.H. A summary of research on reactions of children to nuclear war, *Amer. Journal of Orthopsychiatry*, 1965, 35 (1), 120 - 123.

Escalona, S. Children and the threat of nuclear war. In Schwebel, M. (Ed.) *Behaviour Science and Human Survival*. Palo Alto, Calif. : Behavioral Science Press, 1965.

Schwebel, M. Effects of the nuclear war threat on children and teenagers: Implications for professionals, *Amer. Journal of Orthopsychiatry*, 1982, 52, 608 - 618.

OLGUNLAŞMA MI YOKSA YALNIZCA GELİŞME Mİ ? *

Joe B. Alexander,

New Mexico Eyalet Üniversitesi

Fulbright programına seçilmiş olmanın verdiği bir takım kaygılardan sonra, Bornova'daki Ege Üniversitesine psikoloji ve işletme dersleri vermek üzere atandım. Ancak İzmir'e varışından önceki dönemde, işletmeyle ilgili bölümlerin Ege Üniversitesinden ayrılıp yeni kurulan Dokuz Eylül Üniversitesine bağlanması nedeniyle işletme konusyla ilgili çalışmalarımı yürütmem mümkün olmadı. Bununla birlikte, Türkiye'deki faaliyetlerim hem çok değişik hem de zevk verici oldu. Yüksek lisans ve doktora öğrencilerine iki seminer verdim. Güz dönemindeki seminerim, gereksinimlerin değerlendirilmesi, değerlendirme olanakları, veri toplama ve etkinliğin, etkililiğin, üretkenliğin ölçülmesini kapsayan «Program Değerlendirmesi» konusundaydı. Lisansüstü düzeyde bahar dönemi seminerim ise klinik psikolojiyle ilgiliydi. Bu seminerde vaka incelemesi yöntemini kullanarak öğrencilerin, kişilik, güdü, davranış bozukluğu ve psikopatoloji kuramlarıyla daha ayrıntılı biçimde ilgilenmeleri için uğraştım. Üç ve dördüncü yıllardaki lisans öğrencilerine de «Psikologların Değişen Rollerini» ve «Klinik Psikoloji» derslerini okuttum. Ayrıca öksüzler yurdu ile Üniversitenin Mediko-Sosyal merkezinde psikoterapi seminerleri de düzenledim.

Türkiye'deki psikoloji hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmek için Ankara'da düzenlenen 2. Ulusal Psiko-

loji Kongresine katıldım. Manisa Akıl Hastanesini, İzmir Rehberlik Merkezi, Amerikan Kız Kolejini ve değişik büyüklükte, değişik yapıda, farklı üretimleri olan dört endüstri kuruluşunu gezdim. Bu faaliyetlerimin yanı sıra, çeşitli öğrencilerin Amerika'da lisans veya lisansüstü çalışmalar yapabilmeleri için uğraştım. Amerika'da yayınlanan mesleki dergilere bağış topladım. Bu arada, kendimce önemli saydığım iki başarısızlığım oldu. Bunlardan biri, Ege Üniversitesiyle Amerika'daki bir ya da iki Üniversitenin kardeş üniversiteler olmasına ilişkin başarısız girişimimdir. Amerika'daki kullanılmış bazı dergilerin Üniversite kütüphanesine yollanmasını sağlayamamış olmam da, başarısız olduğum diğer bir konudur.

Türkiye'de geçirdiğimiz günler, bizim için önemli nedenlerden dolayı unutulmayan bir yıldır. Her şeyden önce halen devam eden arkadaşlıklar kurduk. Kısa bir süre için de olsa, dünyanın geri kalan kısmından uzakta yaşama olanağı bulduk. Önemli tarihsel olayların yer aldığı bölgelerde bulunma, oraları görme, olayları hissetme fırsatı elde ettik ve gelecekteki Türkiye'nin önderleriyle ilişki kurmamız mümkün oldu.

Amerika'ya dönüşümüzden sonra New Mexico'da yeni bir hayat kurabilmemiz için epeyce uğraşmamız gerekti. Halen Las Cruces'daki New Mexico Eyalet Üniversitesine bağlı danışma merkezinde psikolog olarak çalışmak-

* Bu yazı Selim Hovardaoğlu tarafından çevrilmiştir.